

OILAVIY MUNOSABATLARNING PSIXOLOGIK AHAMIYATI

Quvondiqov Sobirbek Abdurasul o'g'li
Sirdaryo viloyati Sayxunobod
tumani 12-maktabi psixologi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada oilaviy munosabatlarning inson shaxsi rivojlanishidagi psixologik ahamiyati yoritilgan. Oiladagi sog'lom muhit, o'zaro hurmat, mehr-muhabbat va samimiy muloqotning shaxsning emotsional, ijtimoiy hamda ma'naviy rivojlanishiga ta'siri tahlil qilingan. Shuningdek, oilaviy munosabatlarning farzand tarbiyasi va ruhiy salomatlikdagi o'rni ko'rsatib berilgan.

Kalit so'zlar: oila, oilaviy munosabatlar, psixologik muhit, shaxs rivojlanishi, farzand tarbiyasi, muloqot, mehr-muhabbat, ruhiy salomatlik, ota-ona, oila psixologiyasi.

KIRISH

Oila jamiyatning eng muhim va asosiy ijtimoiy instituti hisoblanadi. Insonning dunyoga bo'lgan munosabati, axloqiy qadriyatlarini, xulq-atvori va shaxs sifatida shakllanishi avvalo oilada boshlanadi. Shu sababli oiladagi munosabatlar nafaqat oila a'zolarining baxtli hayot kechirishi, balki ularning ruhiy salomatligi va ijtimoiy rivojlanishida ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Oiladagi sog'lom psixologik muhit shaxsning o'zini xavfsiz, qadrlangan va himoyalangan his etishiga yordam beradi. O'zaro hurmat, ishonch va mehr-muhabbatga asoslangan munosabatlar insonda ijobiy hissiyotlarni shakllantiradi, o'ziga bo'lgan ishonchni mustahkamlaydi hamda hayotiy qiyinchiliklarni yengib o'tishda ruhiy tayanch vazifasini bajaradi. Oilaviy munosabatlarning eng muhim jihatlaridan biri samarali muloqotdir. Oila a'zolari o'rtasidagi ochiq va samimiy suhbatlar bir-birini tushunish, his-tuyg'ularni erkin ifoda etish va muammolarni birgalikda hal qilish imkonini yaratadi. Muloqotning yetishmasligi esa tushunmovchiliklar, nizolar va ruhiy zo'riqlashlarning yuzaga kelishiga sabab bo'lishi mumkin.

Farzand tarbiyasida ham oilaviy munosabatlarning o'rni beqiyosdir. Bola ota-onasining xatti-harakatlari, muomala madaniyati va o'zaro munosabatlarini kuzatish orqali hayotiy tajriba orttiradi. Oilada mehr-oqibat, hamjihatlik va o'zaro yordam muhiti mavjud bo'lsa, bolada ijobiy fazilatlar shakllanadi. Aksincha, doimiy janjallar, befarqlik yoki tajovuzkor munosabatlar bolaning ruhiy rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, oilada qo'llab-quvvatlash va emotsional yaqinlikni his qilgan insonlar stressli vaziyatlarga nisbatan bardoshlilik yuqori bo'ladi. Ular ijtimoiy munosabatlarni samarali yo'lga qo'yish, muammolarni konstruktiv hal etish va o'z his-tuyg'ularini boshqarishda muvaffaqiyatliroq bo'ladilar.

Bugungi kunda hayot sur'atlarining tezlashuvi, iqtisodiy va ijtimoiy omillarning ta'siri oilaviy munosabatlarga ham ta'sir ko'rsatmoqda. Shu sababli oila a'zolari o'rtasida o'zaro hurmat, sabr-toqat va mas'uliyat hissini rivojlantirish, bo'sh vaqtni birgalikda mazmunli o'tkazish hamda sog'lom muloqotni yo'lga qo'yish muhim ahamiyat kasb etadi.

Oilada yuzaga keladigan ayrim nizolar tabiiy holat bo'lsa-da, ularni tinch va oqilona hal qilish oilaviy barqarorlikni ta'minlaydi. Muammolarni birgalikda muhokama qilish, bir-birining fikriga hurmat bilan yondashish va murosaga kelish oilaviy munosabatlarni yanada mustahkamlaydi. Oilaviy munosabatlar inson hayotida muhim o'rin tutadi. Oila shaxsning ilk ijtimoiy muhiti bo'lib, unda insonning dunyoqarashi, qadriyatlari, xulq-atvori va muloqot madaniyati shakllanadi. Oiladagi sog'lom munosabatlar bolaning jismoniy, ruhiy va ijtimoiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bois oilaviy munosabatlar har bir shaxsning kamol topishida muhim omillardan biri hisoblanadi.

Oilaviy munosabatlar bolalik davridan boshlab shakllanadi va insonning butun hayoti davomida rivojlanib boradi. Ota-ona va farzandlar, aka-uka va opa-singillar o'rtasidagi o'zaro hurmat, ishonch va mehr-muhabbat oiladagi ijobiy psixologik muhitning asosini tashkil etadi. Bunday muhitda voyaga yetgan bolalar o'ziga ishonuvchan, mas'uliyatli va mustaqil shaxs sifatida shakllanadilar. Oila-jamiyatning eng kichiki, ammo eng muhim bo'g'ini hisoblanadi. Oilaviy munosabatlar psixologiyasi ijtimoiy psixologiyaning muhim yo'nallishlaridan biri bo'lib, oilaning barqarorligi, ichki nizolar, psixologik muvozanat va insonlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni o'rganadi. Bu maqolada oilaviy munosabatlarning psixologik jihatlari, ularning ijtimoiy ta'siri va mustahkam oila qurish omillari haqida so'z yuritiladi.

Oilada insonning hayotidagi asosiy ijtimoiy institutlardan biri bo'lib, uning ruhiy va hissiy taraqqiyotida muhim rol o'ynaydi. Oila-shaxsning axloqiy va psixologik rivojlanishida muhim omil hisoblanadi. Bolalar tarbiyasining asosiy manbai bo'lib, ularning ijtimoiylashuvi va hayotga moslashishida muhim rol o'ynaydi. Jamiyatdagi qadriyatlarni shakllantiradi va davom ettiradi. Oiladagi ijtimoiy munosabatlar psixologiyasi juftliklar o'rtasidagi mehr, hurmat, tushunish va nizolarni boshqarish qobiliyatini o'rganadi.

Oilaviy munosabatlar turlicha shakllanadi va quyidagi asosiy turlarga bo'linadi:

1. Mehribonlik va ishonchga asoslangan oilaviy munosabatlar – bunday oilalarda sevgi, hurmat va o'zaro tushunish ustuvor bo'linadi.

2. Avtoritar va bosimga asoslangan munosabatlar- bunday oilalarda bitta shaxs dominat bo'lib, boshqalar esa unga bo'ysunadi.

3. Ziddiyatli munosabatlar- doimiy kelishmovchiliklar va nizolar bilan kechadigan oilaviy hayot.

4. Beparvolik va e'tiborsizlik-oilaviy a'zolar o'zaro iliq munosabatda bo'lmaydi, aloqa yetarli darajada rivojlanmagan bo'ladi.

Oilaviy Psixologiyaning Asosiy Yo'nalishlari

1. Oilaning psixologik asoslari.

Oila- bu faqatgina qon-qarindoshlik aloqalari bilan bog'langan kishilar guruhi emas, balki insonning emotsional, ruhiy va ijtimoiy ehtiyojlarini qondiradigan muhitdir. Oilaviy psixologiya oilaviy munosabatlarning shakllanishi, oila a'zolarining bir-biriga ta'siri va psixologik moslashuv jarayonlarini o'rganadi.

2. Oila ichidagi kommunikatsiya.

Oilaviy munosabatlarning muvaffaqiyati to'g'ri va samarali kommunikatsiyaga bog'liq. Oila a'zolari o'z his-tuyg'ularini ochiq ifoda etishlari, bir-birlarini tinglashlari va tushunishi kerak. Noto'g'ri kommunikatsiya nizolar, tushunmovchiliklar va oilaviy kelishmovchiliklarga olib kelishi mumkin.

3. Oilaviy rollar va ma'suliyatlar.

Har bir oilada turli rollar mavjud: ota, ona, farzand, aka-uka, opa-singil va boshqalar. Ushbu rollar ijtimoiy va madaniy qadriyatlar asosida shakllanadi. Oilaviy psixologiya ushbu rollarning qanday taqsimlanishi va ularning inson ruhiyatiga ta'sirini o'rganadi.

4. Oilaviy konfliktlar va ularni hal qilish yo'llari.

Har qanday oilada muammolar yuzaga kelishi tabiiy hol. Muhimi, ushbu muammolarni qanday hal qilishni bilishdir. Psixologiyada konfliktlar hal qilish strategiyalari mavjud bo'lib, ularni orqali oilaviy nizolarni konstruktiv tarzda yechish mumkin.

5. Oilada bollar tarbiyasi.

Farzand tarbiyasi- oilaviy psixologiyaning eng muhim jihatlardan biridir. Bolaning shaxs sifatida shakllanishida oilaning o'rni beqiyos. Ota-onalar bolaning psixologik rivojlanishiga qanday ta'sir qilishini bilishlari va unga mos tarbiya usullarini qo'llashlari kerak.

Oilaviy munosabatlarning barqarorligi turli omillarga bog'liq:

1. Ijtimoiy omillar.

Jamiyatdagi urf-odatlar, an'analar, iqtisodiy va madaniy sharoitlar oilaviy munosabatlarga ta'sir ko'rsatadi.

2. Psixologik omillar.

Shaxsning xarakteri, temperament, hissiy holati va o'z-o'zini anglash darajasi oilaviy hayotga ta'sir qiladi.

3.Moliyaviy barqarorlik.

Oila moddiy jihatdan barqaror bo'lsa, munosabatlar ham mustahkam bo'lish ehtimoli yuqori bo'ladi.

4.Farzand tarbiyasi.

Farzandlarning tarbiyasi va ularning ruhiy holati oilaning umumiy muhitiga ta'sir etadi.

Oilaviy munosabatlar oila a'zolarining bir-biriga bo'lgan munosabati, hissiy bog'liqlik, o'zaro ishonch va hurmat kabi omillarga asoslanadi.

Oilada muloqot muhim o'rin egallaydi. Oila a'zolari o'rtasidagi samimiy suhbatlar, o'zaro tushunish va qo'llab-quvvatlash hissiy yaqinlikni mustahkamlaydi. Muloqot jarayonida bolalar o'z fikrini erkin ifodalash, boshqalarni tinglash, murosaga kelish va muammolarni tinch yo'l bilan hal qilish ko'nikmalarini egallaydilar. Bu esa ularning kelajakdagi ijtimoiy munosabatlarida muhim ahamiyat kasb etadi. Oilaviy munosabatlarda ota-onaning tarbiya uslubi alohida ahamiyatga ega. Ota-onaning farzandlarga nisbatan mehribon, adolatli va e'tiborli munosabati bolalarda ijobiy hissiyotlarni shakllantiradi. Aksincha, befarqlik, qo'pol munosabat yoki haddan tashqari nazorat bolalarning ruhiy holatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu sababli tarbiya jarayonida mehr-muhabbat va talabchanlik o'rtasidagi muvozanatni saqlash muhimdir.

Oiladagi sog'lom munosabatlar shaxsning hissiy barqarorligi va psixologik salomatligini ta'minlaydi. Oila a'zolarining bir-birini qo'llab-quvvatlashi, hurmat qilishi va qadrlashi insonda xavfsizlik hissini shakllantiradi. Bu esa turli hayotiy qiyinchiliklarni yengib o'tishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Oilaviy munosabatlar shaxs rivojlanishining muhim omili hisoblanadi. Oiladagi sog'lom psixologik muhit, o'zaro hurmat, ishonch va mehr-muhabbat insonning barkamol shaxs bo'lib voyaga yetishiga xizmat qiladi. Shuning uchun har bir oilada ijobiy va samimiy munosabatlarni shakllantirish muhim vazifa hisoblanadi.

XULOSA

Oilaviy munosabatlar insonning ruhiy, emotsional va ijtimoiy rivojlanishida muhim omil hisoblanadi. Oiladagi sog'lom psixologik muhit, o'zaro hurmat, ishonch va samimiy muloqot nafaqat oila a'zolarining farovon hayot kechirishiga, balki barkamol avlodni tarbiyalashga ham xizmat qiladi. Shuning uchun har bir oilada mehr-oqibat va hamjihatlik muhitini yaratish jamiyat taraqqiyotining muhim shartlaridan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Karimova V.M. Oila psixologiyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
2. Shoumarov G'.B. Oila psixologiyasi. – Toshkent, 2019.
3. G'oziyev E.G'. Yosh davrlari psixologiyasi. – Toshkent, 2018.
4. Davletshin M.G. Pedagogik psixologiya. – Toshkent, 2020.

5. O'zbekiston Respublikasining Oila kodeksi.
6. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
7. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.